

Čas razmišljanja

Foto: Joco Žnidaršič

OB DNEVU REPUBLIKE

Ob prazniku razmišljam o svojem doživljanju revolucije, o odnosu mladih do tega velikega zgodovinskega izročila. Tisti, ki danes študiramo, večinoma revolucije nismo doživeli — toda njena prisotnost v našem svetu je silna in nepreklicna; to je izvor sedanosti, izvor in temelj našega življenja.

Zavest o tej zgodovinski zavezanosti revoluciji pa terja, da temeljiteje presojava svoje vsakdanje delovanje; kaj ne ravnamo večasih, kot da bi se pomirili z danim stanjem, čeprav nas ne zadovoljuje — in potem tiho obupujemo ter iščemo najrazličnejših namišljenih izhodov; ali pa da cinično mešetarimo in skušamo iztisniti iz te danosti čim večji dobiček! — Večkrat vidimo, da taka ravnanja niso samo trenutna slučajnost, ampak da se odnos do danega kot normativnega stanja za del družbe pojavlja kot zakonitost. S tako degradirano dejavnostjo pa pristajamo na nekatere družbene strukture, ki se upirajo našim zavestnim prizadevanjem za revolucioniranje družbe. V takih trenutkih (pa naj so za celotno družbo še tako kratki) se odrekamo ustvarjanju zgodovine, odrekamo se svoji človečnosti.

Prav zato mora biti naša zavest o revoluciji še bolj živa in še bolj domišljena: ne le, da iščemo v tem zgodovinskem izročilu izvor in temelje sedanosti in da sedanost samo iz nje lahko doumemo — ampak nam je revolucija tudi vzor človečne in ustvarjalne dejavnosti, vzor skupnega, tovariškega zgodovinskega napora. Dan republike nam tako ne sme biti samo dan spomina na velike zgodovinske dogodke, ampak tudi čas premišljanja o naših skupnih prizadevanjih za napredek družbe in za človečenje medsebojnih odnosov.

Bastko Močnik

OSTI TEDNA

NAMESTO VENCA

20. oktobra so strokovnjaki-arhitekti predali investitorju načrte in tehnično dokumentacijo za novo ljubljansko bolnišnico. Marsikomu se je odvalil kamen od srca: končno se bo začela tudi gradnja tega prepotrebne objekta.

Zaradi negotovosti in neučakanosti pa je množica dopisnikov v Pismih bralcev sprožila idejo »Namesto venca — prispevek za sklado« in ideja je neverjetno prodrla. Vse lepo in prav, občudovati moramo humanizem in altruizem, ki se kaže tu, samo po sebi pa se nam postavlja vprašanje: kako je organizirano financiranje gradnje bolnišnice? Mar nimamo skladov, kamor se stekajo ogromna sredstva? Nabiranje prostovoljnih prispevkov za bolnišnico, ki kot investicija prerašča strogo lokalne razmere, je za družbo skrajno žaljivo, poleg tega pa tudi z ekonomskega stališča ni nobena rešitev. Pogledimo praktično:

Po zadnjih izračunih bo stala nova bolnišnica okoli 19 milijard. Če vzamemo, da na dan umre deset ljudi in da njihovi svojci in prijatelji darujejo v sklad za vsakega po 20.000 din, pridemo po petih letih, torej leta 1970, ko naj bi bila bolnišnica zgrajena, do približno števila 360 milijonov dinarjev, kar pa ne predstavlja več kot dobra 2 % celotne investicije.

Ne vem, kaj bi se povedal za sklep; v glavi mi tiči predlog nekega bralca, ki pravi, naj bi tudi pivske družbine po gostilnah začele z nabiralo akcijo. Morda bi lahko politika prostovoljnih prispevkov popolnoma nadomestila družbeno financiranje. Po zdravstvu bi prišla na vrsto kar prosveta ali pa izdelovalci vencev.

Pepi

PLEŠEMO TANGO

Imenujemo jih sex-bombe oziroma pin-up-girls. Tudi ona je ena izmed njih. Postrani leži na postelji. Lepo oblikovani boki vabijo. Lepe, oble prsi te kljub temu, da so po pariškem vzorcu diskretno zakrite z dvema rožicama, rahlo vznemirijo. Njen pogled je zvit, saj ve, kaj hoče!

Privablja. Opisani osebki ženskega spola se nahaja na panoju ljubljanske Dramo, ki naznanja tako vsakodnevne predstave, mimoidoče pa opisani osebki vabi na ogled Mrožkove komedije Tango. Pač plešemo tango. Ta ples je tudi pri nas dokaj razširjen. Plešemo ga povsod, od bučnih filmskih plakatov do pralnih praškov in avtomobilov. In končno se je tudi sama Drama poslužila tega preizkušene trika.

Postavlja se samo eno vprašanje. Ali bo umetnik, ki slika panoje za Dramo, dovolj spreten, da bo znal za vsako premiero naslikati dovolj vznemirjajoče žensko bitje, seveda vedno v novi, drugačni pozi? Ali pa bi poskusili s povečanimi fotografijami različnih deklic iz pariških nočnih zabavišč, ali pa kar iz našega domačega Slona? Obisk Dramo je namreč eden pokazatelj kulturnosti in to je treba na vsak način dvigniti!

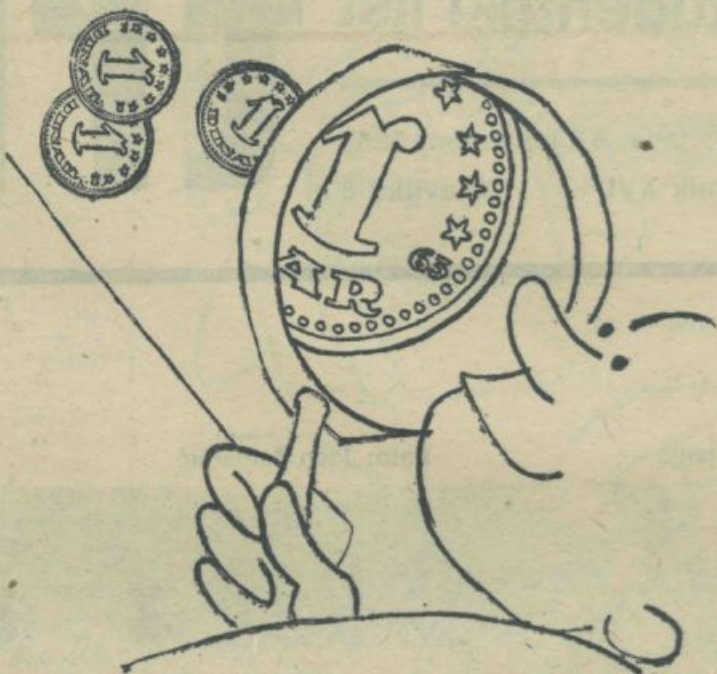
Saj se sicer utegne zgoditi, da sploh ne bomo več hodili v Dramo, saj tja hodimo itak samo zato, ker naše mesto ne premore Moulin Rougea.

Milan Smolej

ZAKAJ ZAKASNITEV

Tribuna Čas in svet si je v preteklem letu pridobila ne samo širok krog poslušalcev, ampak je v marsikaterem pogledu razgibala študentsko javnost, ki je dostikrat pasivna. Letošnje leto je idejno vzgojno delo na univerzi prešlo v kvalitativno novo fazo, v organiziranje na ravni univerze in v okviru zelo aktualnih univerzitetnih problemov.

PRIPOMOČKI ZA PREBRODENJE REFORME

Zato je toliko bolj razumljivo, da Čas in svet vsako leto zakasni z začetkom svojih razprav, kot se je zgodilo že lani in seveda tudi letos. Razlogi, ki govore za to, da bi se delo kontinuirano nadaljevalo iz enega študijskega leta v drugo, so precej jasni. V jesenskem času imamo študentje gotovo dosti več časa kot ob koncu semestra, prav tako pa novinci, ko pridejo na univerzo, v začetku čutijo večjo potrebo in željo po vključevanju v aktualna dogajanja na univerzi in v družbi sploh.

Približno enaka situacija je tudi na posameznih fakultetah. Svoobodne katedre, ki so si že ustvarile mesto v okviru rednih študijskih programov in ob njem, kažejo, da svoje mesto iniciatorja angažmaja študentov ne morejo več najti. V študentskih vrstah se v precejšnji meri čuti pasivizacija. Vzroka za to sta lahko dva, oba enako aktualna in verjetno prisotna. Možno je, da so bili programi kateder, kakor tudi osrednja tribuna Čas in svet zastavljeni preveč v neaktualno splošnost ali pa študentska vodstva sama ne znajo najti pametne oblike dialoga s svojim članstvom.

Celotna situacija spominja na znano anekdoto o konju, ki se hrani z oblanjem. Ko se hrane končno navadi, pa crkne.

B. Z.

AFORIZMI

Dvajset let sta potrebovala Revolucija in Napredek za rojstvo hčerke Reforme.

Ljudje bodo brez rdečih semaforjev še srečno živeli. Škoda, da nas ne bo zraven.

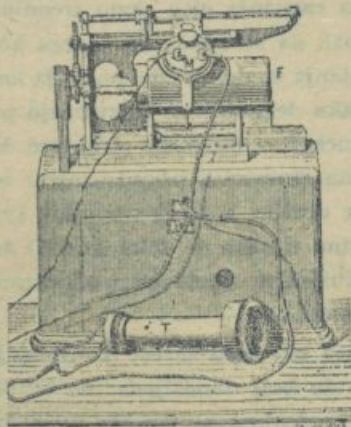

Dali SMO oblast ljudstvu v roke. Praksa kaže, da se z rokami ne da misliti.

Naši ljudje mislijo, da z odhajanjem v inozemstvo pospešujejo odmiranje države.

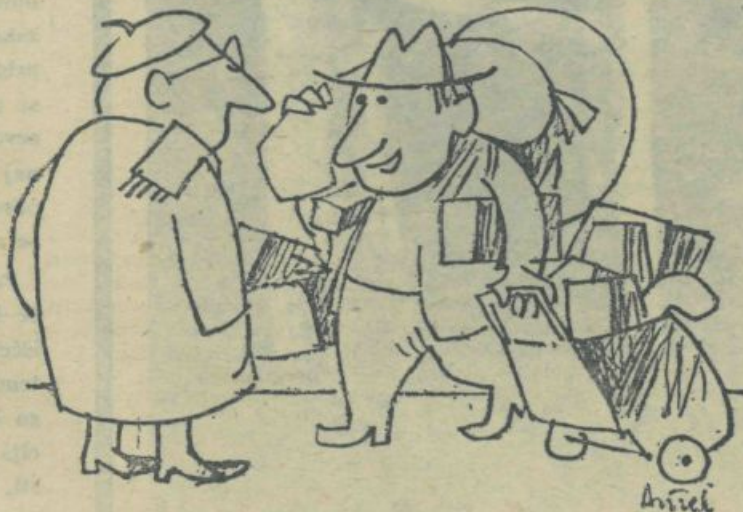
Cik

UREDNIŠKI ODBOR:
FRANCE ANŽEL (TEHNIČNI UREDNIK)
IVO MARENK
RASTKO MOČNIK (ODGOVORNI UREDNIK)
VILIBALD NOVAK (SEKRETAR)
MILAN PINTAR
DIMITRIJ RUPEL

TRIBUNA — IZDAJA UO ZSJ
— UREDNIŠTVO IN UPRAVA
TRG REVOLUCIJE 1/II — TELEFON 21-280 — TEKOCI RAČUN 503-608-72 — LETNA NAROČNINA TISOČ DINARJEV. POSAMEZEN IZVOD 40 DINARJEV — ROKOPISOV IN FOTOGRAFIJ NE VRACAMO — TISKA ČP DELO, LJUBLJANA, TOMŠICEVA 1, TELEFON 23-522 — POSTNINA PLAČANA V GOTOVINI.

PREDVSEM PA NOBENE PANIKE

— V časopisu piše, da se cene ne bodo dvignile, pa sem slišal, da vodilni najemajo kredite.

TELO IN DUŠA

čihlaP

RAZGOVOR Z VIDO TOMŠIČEVO

O PROBLEMIH ORGANIZIRANJA, ŠTIPENDIRANJA IN ZAPOSLOVANJA

VPRAŠANJE:

SZDL je v obravnavanju tekočih vprašanj, predvsem v zvezi z uveljavljanjem gospodarske reforme, zelo aktivna. Istočasno pripravlja tudi svoj kongres. Kako vpliva ena dejavnost na drugo?

ODGOVOR:

Ob gospodarski reformi sta se v povečani aktivnosti SZDL odražali tako zahteva delovnih ljudi, da se »razgledajo«, kakor tudi težnja odgovornih družbenih sil, da pojasnijo in da vplivajo na odločitve. Gospodarska reforma, kot je znano, je postavila večje zahteve do vseh dejavnosti. Ni prinesla le določenih težav, ampak pomeni tudi — že z dosedanjimi ukrepi glede cen in davčnega sistema — da je v neposredno upravljanje delovnih kolektivov in komun prešel zopet znaten del njihovega proizvoda in družbenih sredstev, to se pravi nove pravice in dolžnosti. V okviru vseh vprašanj, ki jih je gospodarska reforma sprožila, smo v SZDL posvetili veliko skrb samemu razvoju samoupravljanja, metodi in odnosom med gospodarskimi in negospodarskimi dejavnostmi. Ko govorim o metodi, mislim na nevarnost, da bi v naglici »pozabili« na demokratični postopek. Iz dosedanjih izkušenj vemo, da tiči za tem birokratizem, ki ni samo v konfliktu z nadaljnjim razvojem demokratizma, to je, samoupravljanja v delovnih kolektivih, komunah itd., ki ne povzroča samo političnih težav, pač pa je tudi v konfliktu s samim gospodarskim napredkom. Proti težnjam da bi »obtožili« samoupravljanje, je jasna orientacija na še večjo javnost, na odločanje delavcev in občanov samih, dala v iskanju poti iz ekstenzivnega v intenzivno gospodarjenje vsestranske rezultate. Izvršni odbor glavnega odbora SZDL pa je ob enem opozoril, da bi se pri tem zavzeli za pravilno vrednotenje tako imenovane negospodarske sfere, ker bi to področje — sodeč po nekaterih očitnih težnjah — pri reševanju vprašanj, ki jih je zaostala gospodarska reforma, utegnilo biti najbolj prizadeto. Mislim predvsem na znanost, kulturo in šolstvo ter zdravstvo. Nepravilno varčevanje ali pa sploh samo varčevanje namesto delovne učinkovitosti je zares lahko največje zapravljane in razmetavanje.

Po statutu smo že nekoliko v zaostanku s svojim VI. kongresom, ki bo hkrati priprava za kongres SZDL Jugoslavije. Pripravljamo ga kot delovni dogovor o glavnih diletmah v konkretizaciji načel ustave in VIII. kongresa ZKJ, to je same gospodarske reforme. Torej gre za tisto delo, ki naj obenem prispeva k razpravi o programu za razvoj Slovenije v prihodnjih letih. Pri nas namreč ni več najvažnejše vprašanje, ali smo za socialistično demokracijo, za delitev po delu, za večjo produktivnost, za mednarodno delitev dela, za kulturo itd. Važno je predvsem to, kako moramo sprejeta načela *izvajati*. Ne gre torej za nov dogovor o načelih, ampak za odločitve v *dejanjih*, brez katerih vse naše besede in zahteve po boljšem življenju ostajajo pobožne želje.

VPRAŠANJE:

Koliko bo v pripravah in na kongresu govora o samih družbeno-političnih in družbenih organizacijah, o njihovem finansiranju?

ODGOVOR:

Vsekakor mnogo, posebno v luči novih ekonomskih in samoupravnih pogojev. Seveda pa bo sama razprava o statutu SZDL ta vprašanja poglobila. V družbi, ki temelji na samoupravljanju, je naloga organizacij, kakršna je npr. SZDL, v tem, da omogočajo funkcioniranje družbenega mehanizma, njegovo integriranje, pomenijo torej najširšo oporo družbeno politične aktivnosti in družbenega samoupravljanja, kjer potekajo v demokratični razpravi na bazi socializma nenehna prizadevanja k čim progresivnejši sintezi in osmislitvi. Kot pravica in instrument človeka in družbe naj omogoča taka organizacija tiste vrste demokratičnega centralizma, brez katerega moderna družba ne more funkcionirati, ki pa ne gre na račun zatiranja posameznika ali nacij. Naša ustava kratko in jasno opredeljuje, zakaj si je pri nas brez Zveze komunistov in SZDL težko zamisliti delovanje našega sistema direktne, nepartijske socialistične demokracije. Tako rekoč vsakodnevno odločanje je ne le politično, ampak tudi organizacijsko povezano v delovanju SZDL. Naj omenim samo volitve, zbornice občanov in volivcev in sploh celokupnost stikov med volivci in poslanci ter odborniki, z eno besedo mehanizem udeležbe občanov v kreiranju odločitev in njihove vsakodnevne participacije v izvajanju sklenjenega, v kontroli dela itd. Zato je razumljivo, da te vrste »stroški« SZDL za delovanje skupščinskega mehanizma postajajo sestavni del stroškov za delo skupščin samih in so torej del proračuna.

Sicer pa — če sprašujete nasploh o virih financiranja družbeno-političnih in družbenih organizacij — so ti viri — kakor pri ostalih negospodarskih dejavnostih — neposredno v osebnem dohodku ali v tistem delu narodnega dohodka, ki smo ga namenili za tako imenovano splošno potrošnjo. Ker pa se v teh organizacijah ljudje združujejo prostovoljno, iz svojega prepričanja in interesa, se naj ta prostovoljnost, to prepričanje in interes izražajo tudi v osebnem prispevku k stroškom funkcioniranja, v članarini. V mnogih organizacijah smo doslej članarino preveč zapostavljali. V družbi, ki se bori za delitev po delu in v kateri naj bi rastočo produktivnost in produkcijo spremljal rastoči osebni dohodek, je logično, da občani precejšen del teh svojih potreb plačujejo sami, s članarino. Vednost o tem, kam se

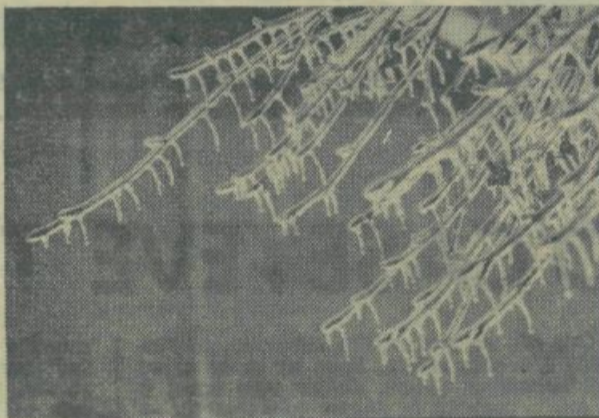
steška članarina in kako se troši, je vedno bila pomemben činitelj učinkovitosti in kontrole dela teh organizacij. Glede na njeno vlogo in program ostaja pri vsaki organizaciji posebej možnost in nujnost, da samoupravljalška družba za njeno celotno dejavnost ali za enkratno delo prispeva delež iz svojih skladov splošne porabe.

VPRAŠANJE:

Ali v SZDL tečejo razprave tudi glede političnega organiziranja mladih?

ODGOVOR:

O tem, ali je to vzgojna ali samovzgojna organizacija, organizacija mladine ali za mladino, od in do katerega leta starosti je lahko kdo njen član, o vsebinah in metodah dela itd., razpravlja predvsem mladina sama. In to je prav. Razvoj samoupravljanja to nujno terja. Pri tem se v luči enega ali drugega pristopa neogibno, tako ali drugače osvetljujejo tudi razna vprašanja, recimo profesionalizma, hierarhičnosti in podobnega. Vse to so važne stvari. Rešili pa jih bomo, oziroma jih bo rešila mladina sama, če se bodo družbeni faktorji — in med njimi po mojem mnenju SZDL — z večjo pozornostjo lotili reševanja tistih družbenih vprašanj, ki sicer tarejo vse mlade ljudi. V mislih imam šolanje, izobraževanje, zaposlovanje, itd., skratka, celo vrsto vprašanj mladine, ki jih mora reševati in jih tudi rešuje družba kot celota. Pri tem je aktivna vloga mladinskih organizacij nepogrešljiva, toda ta vloga se ne more — kot se včasih rado dogaja — reducirati na zavzemanje stališč in na akcije glede teh vprašanj. Do tega po mojem mnenju prihaja zato, ker drugi družbenopolitični faktorji ne kažejo dovolj razumevanja za te probleme, oziroma menijo, naj bodo mladinske organizacije same nosilke celotne družbene skrbi za mladino. Tak odnos obremenjuje — po mojem mnenju — mladinsko organizacijo in ji pripisuje nekam dvosmiselno,

nejasno vlogo. Od tod tudi toliko »organizacijskih« razprav v njej in o njej ob razmeroma premajhni vlogi mladih ljudi v raznih družbenih akcijah in pri razreševanju bistvenih družbenih vprašanj. Zdi se, da je čas, da ponovno in konkretno opredelimo vlogo in naloge SZDL in ZK glede na probleme mladine danes in pri nas, s tem bi pa omogočili in lahko terjali, da bi se mladi in njihove organizacije dejavno pojavljali v družbenih stvareh in v vseh naporih k napredku brez generacijskih kompleksov, po kriterijih progresivnosti in dela. Torej naj bi SZDL ob vprašanju mladinske organizacije predvsem razpravljala samokritično, mladinci pa tudi!

VPRAŠANJE:

V letošnjem letu je število študentov prejema štipendij le še 31 odstotkov (lani 43 odstotkov). Kaj bi mi lahko povedali glede materialne osnove študirajočih, izhajajoč morda predvsem iz socialne strukture, in kakšne so perspektive mlade inteligence pri nas?

ODGOVOR:

O materialni bazi študirajočih je bilo že veliko govorenega in napisanega, med drugim imamo o tem tudi nekaj zelo tehtnih prispevkov. Socialistična zveza sama — kakor je znano — vodi akcijo za štipendiranje, kreditiranje in za druge oblike, ki naj odprejo možnost za študiranje vsem, ki so sposobni in si to želijo, ne glede na materialne pogoje družine, iz katere študenti izhajajo. K temu bi dodala samo še to, da je sedaj predvsem važno te napore nadaljevati, razširiti in morda tudi razčistiti nekatera izhodišča, da bi dosegli trajnejšo, z družbeno-ekonomskim razvojem povezano ureditev tega vprašanja. Ali pri tem »boj za boljšo socialno strukturo« še pregnantno izraža družbeno-politično in ekonomsko vsebino vprašanja? Sami veste, da npr. ne izraža več dejanskih materialnih možnosti. Kar poglejte — v isti sapi govorimo o slabi socialni strukturi in napadamo materialno razvrednotenje nekaterih poklicev, ki pa prevladujejo v socialni strukturi študentov. Mislim na učitelje, uslužbence vseh vrst, skratka na delavce v tako imenovani negospodarski sferi. Hkrati pa imajo delavci v mnogih drugih poklicih, ki ne zahtevajo izobrazbe ali strokovnega znanja, visoke dohodke. V zadnjem času letijo očitki tudi že na prelihanje sredstev in standarda iz mesta na vas preko višjih cen kmetijskih pridelkov itd. Zdi se, da bi bilo

treba za izhodišče vzeti ne malo »obrabljen« boj za boljšo strukturo študentov, ampak boj za to, da bi visoko šolanje zajelo ves slovenski inteligenčni potencial. Prepričana sem, da se bo ob tem tudi sicer izboljšala socialna struktura v sedanjem pomenu.

Druga stvar, ki se pri tem zdi važna, je ne le reforma univerze, ampak celotnega šolstva. Pri uveljavljanju šolske reforme po mojem mnenju prevečkrat izgubljam oči politehniško vzgojo in odprtost vseh stopenj izobrazbe vsakomur, ki pokaže določeno stopnjo znanja. Premalo namreč podpiramo, pospešujemo in organiziramo izobraževanje v samem delovnem procesu in s tem formiranje inteligence iz vrst samih proizvajalcev. Naša praksa kaže, da so tako kvalificirani kadri izredno pomemben faktor v splošnem razvoju. Če bi z večjo vnemo sprejeli to smer kot sestavni del naše celotne reforme šolstva, njenega demokratizma v smislu odpiranja vsestranskih možnosti delovnemu človeku, bi ne bilo videti, kot da je že izgubljena tudi vsaka perspektiva visoke izobrazbe za mladince, ki jih ne moremo redno šolati.

V bodoči ureditvi financiranja šolstva pa bomo morali močneje poudariti vlogo, ki jo mora imeti že osemletka pri izbiranju bodočih študentov. SZDL je že pripravljala, naj bi osnovne šole kot samoupravne samostojne organizacije v precejšnji meri skrbele za izbor najboljših učencev za štipendiranje, jih predlagale za nadaljnje šolanje itd. To seveda ni nič novega, toda šolam bi morali dati materialne možnosti za to in obenem javno podporo in priznanje.

Vprašanje o perspektivi mladih strokovnjakov pri nas povezuje z vprašanjem njihove brezposelnosti in odhajanja v inozemstvo. Iz podatkov vidimo, da v inozemstvo prvenstveno odhajajo »zaposleni« strokovnjaki, in da šele v sedanjem času premiki v gospodarstvu povzročajo nezaposlenost nekaterih. S svojo zahtevo po intenzivnejši in rastoči produkciji mora gospodarska reforma vsekakor odpreti delovna mesta ne samo sedaj »brezposelnim«, marveč tudi sedanji in bodočim generacijam na univerzi. Te bi ostale zares brez prave perspektive, če ne bi bilo reforme. Intenzivna produkcija namreč ni produkcija, ki zmanjšuje svoj obseg, marveč tista, ki bo jutri tekla v treh ali štirih izmenah in bo pri tem uporabljala vso strokovnost in znanost. Med drugim je bila reforma nujna tudi zato, ker smo izčrpali možnosti napredovanja z golim povečevanjem fizičnega dela. Sedanji premiki delovne sile so samo prehodni pojav, zakaj reforma sploh še ni polno zaživela. Pri tem pa hočem opozoriti tudi na to, da pogosto in hitro odločanje posameznih mladih strokovnjakov, da si poiščejo delo v inozemstvu, ni vselej in samo posledica reforme. To dokazujejo tudi mnogi konkretni primeri, ko pomanjkanje primerne zaposlitve prav v določenem kraju in samo v njem pripelje do tega, da človek odide dokaj daleč od tega kraja, toda preko meje, na zahod. Ne gre pa v dosti bližji kraj doma, kjer je delo in so tudi dokaj ugodni delovni pogoji. Sicer to ni samo pojav pri nas — ves svet pozna te vrste migracije z juga na sever, z vzhoda na zahod. Iz raznih obveščil vidimo, da so naši mladi strokovnjaki v tujini pripravljani sprejeti precej težje delovne pogoje, kakor pa bi jih imeli, če bi zapustili eno naših mest in odšli v tovarno, ki je zrasla v manj razvitih krajih Slovenije ali Jugoslavije (npr.: brali smo, kako na Švedskem naš zdravnik pomiva posodo, inženir pometa ceste itd.). Ti pojavi nas vse silijo k razmišljanju, ali nismo morda v boju za to, da bi bili strokovnjaki dobro in boljše nagradjeni, da bi delovni kolektivi v višjih osebnih dohodkih strokovnjakov videli tudi pot k zvišanju lastnih prejemkov in k napredovanju celotnega kolektiva, vendarle dosti premalo govorili o moralnih dolžnostih in obveznostih mladega strokovnjaka, šolanega na naših socialističnih univerzah. Ta bi moral s svojim znanjem pomagati, da se izvijemo iz relativno zaostale, še zelo obrtniške proizvodnje, in bi v svojem deležu pri graditvi naše Slovenije in Jugoslavije moral videti veliko nagrado in zadoščenje — precej večje kakor pa je lahko tisti, pogosto zelo dvomljivi občutek ob morda večjem kosu kruha, najdenega na tujih smetiščih. Če pri nas niso vselej in povsod odprta vrata, jih moramo in moremo odpreti le vsi skupaj.

VPRAŠANJE:

Pričakovali smo, da bo štipendija socializirala strokovno delovno silo, a je ni. Kaj menite o tem?

ODGOVOR:

Sele sedaj, ko z reformo uvajamo enotno vrednost dinarja (doslej so ga v gospodarskih organizacijah različno finančno občutili in zato različno vrednotili glede na to, ali je bil iz fonda za materialne stroške, osebne dohodke, investicije, devize itd.), se bo v strukturi stroškov gospodarskih organizacij tudi štipendija začela pojavljati drugače, tako da se zdi, da bo sedaj med štipendiranimi in štipenditorji šele začela nastajati takšna trdna povezanost, kakršna smo si želeli že doslej. Razen tega bomo morali tudi sicer v razvoju samoupravnosti šol in predlaganih skupnosti izobraževanja vzpostaviti močnejšo zvezo med visokimi šolami in gospodarskimi organizacijami. Sicer pa sem bila glede oblik teh odnosov — kot se spominjate — osebno zmerom bolj za razširitev kreditiranja. Delovni in nadarjeni človek ob tem lahko izbere poklic svobodnejše, zreleje, lahko odgovorneje dela. In končno — sistem odpisov in ugodnosti ima v sebi že tudi stimulacijo za boljše, uspešnejše delo. Obveznosti so obojestranske, kar je pri mnogih štipendijah bilo žal le na videz.

Pripravil Franci Pivec

PRO DOMO SUA

Sean O'Casey, Plug in zvezde, tragedija v štirih dejanjih. Uprizoritev Študentovskega aktualnega gledališča. Na sliki: Dare Valič, Bruno Vedopivec in Radko Polič. Režija Dušan Jovanović, dramaturg Andrej Inkret, scenograf Jaka Judnič, kostumi Anja Dolenčeva. (Foto: Karpo Aćimović)

UPRIZORITEV O'CASEYEVE TRAGEDIJE

O'Caseyeva igra o irski proletarski zastavi s plugom in zvezdami je pravzaprav tragedija tistega velikonocnega tedna iz leta 1916, ko so Irski presgodaj in zaman razglaševali neodvisnost. Prvič je bila uprizorjena v Dubljinu deset let kasneje, 1926. leta, in potem je moral avtor, takrat sekretar Irske državljanske armade, star šestinsštirideset let, izžoljigati zbežati na Angleško, obtožen, da je s PLUGOM IN ZVEZDAMI napadal irsko katoliško cerkev in se zavzemal za komunistične ideje.

Razlogov, ki so narekovali našo predstavo, ta podatek kajpak ne more zaobseči. Iskati jih je treba v kontekstni problematiki strukturi teksta, vendar ne v idejah, za katere se tu pa tam skozi nekatere junake zavzema avtor, ampak v situaciji, ki jo njegovi junaki bivajo. Ne gre nam tedaj za dramo teze ali mita, ampak za tisti vitalni ljudski teater, ki ga predvsem zanima, kako se neke avtentične človeške usode opredeljujejo do teze ali mita, ki torej hoče reinkarnirati bivanje samo, takšno, kakršno je, ne pa samo teoretične zamisli ali vizije bivanja. O'Caseyev dramski tekst potem ni tragedija nerealiziranega revolucijskega mita iz irskih dvajsetih let, ampak tragedija ljudi, ki so se nenadoma morali soočiti s tem mitom, ne da bi se kako v resnici zavedeli njegove neizbežnosti; tragedija ljudi, ki so živeli mimo zgodovine, čeprav so se bili nanjo pripravljali vsak čas bahaško sklicevati ter se z njo deklarativno indentificirati. Vendar pa so v sebi živel še neke druge vrednote in ko se je bilo treba odločiti, so se vedno odločevali samo zanje, to se pravi, da so se odločevali zase, ne pa za nekaj zunaj sebe, za mit, revolucijo, neodvisnost — zanje je vse to bilo le ustrašna tema nevarnosti, kakor v neki drugi zvezi reče Bessie Burgess, to je smrt, konec vsega, zakaj nič ne more odtehati njihovega mahnega, edno resničnega življenja v tisti stari, najeti dublinski baji.

O'Caseyeva tragedija je od začetka do konca uglasena v tem temeljnem kontrastu: avtentična človeška subjektiviteta živi v situaciji, v kateri je ogrožena, in ki se zato z njo ne more poistovetiti. Revolucionarne in republikanske ideje o neodvisnosti se takoj, ko postanejo strašna, krvava realiteta boja in umiranja, spremene v absurd in v tem absurdno ne more biti potrjeno nič drugega kakor le subjektiviteta, posamezno življenje, imititeta. O'Casey se kajpa ne izenačuje niti z imititeto niti z mitom: z velikim karakternim poslušom in z imenitno ostro ironijo reinkarnira bivanje takšno, kakrš-

no je. Gre mu za žiljenjsko situacijo, za resnico neke človeške stiske, ki se ne more in ne mara žrtvovati za druge, dokler njej sami v osnoli toliko manjka in dokler je v temelju — nestrukturirana v nekem naprednem skupnostnem smislu — ogrožena le kot posameznost. O'Casey vé, da njegovi Dublinčani ne zmorejo odkriti integracijske možnosti, ki bi presegla razbitost njihovega sveta v kakšen višji smoter: lačni so, bahavi, pogoltni, Tolni, zapiti, republikanski boj pa bi moral vse to ukiniti, spraviti na skupni imenovalec, da bi sploh mogel računati na uspeh. Tako pa se stvari postavijo na glavo. Resnice ni v republikanskem boju (ko pride kapetan Brennan sporočiti Nori smrt njenega moža, ji ne zna povedati drugega ko fraze: »Zalost gospe Clitheroe se bo spremenila v radost, ko bo spoznala, da je imela za moža heroja.«) niti ni realitete v revoluciji: Mali, ki se je ob vsaki priložnosti skliceval na pravice in zaheve delavcev, se boja sploh ne udeleži, ampak se dá mirno odgnati angleškemu oficirju, ki ga je mruvaj z drugimi zalotil pri kvartanju, zunaj pa so isti čas umirali irski prostovoljci — tudi ideje o oseboboditvi delavcev so ostale le pri besedah, smrt jih ni potrdila; ravno tako ni resnice v tretji integracijski možnosti, v cerkvi: ljudje se vse preveč čutijo same in vse preveč jim religija pomeni ne toliko, kolikor traja kratka masa v nedeljo zjutraj, da bi mogli skozijo premagati svoje tujstvo. Vsi integracijski miti so le začasni, kratki taktični pripomoček, ki se razsuje takoj, ko ga je treba preskusiti v praksi, ko ga je treba realizirati. In tudi smrt je jalova: Mollser umre za jetiko, branjevko Bessie Burgess po nesreči zadene strel skozi okno, Nora rudi mrtvojenca... Iz strahu, tujstva in samote se zatekajo h kompenzaciji, k pijaci, ali pa zblaznijo in umirajo, bedasto, nesmiselno, vse možnosti, ki bi mogle smrti podeliti ceno, so izničene ali pa so preveč zunaj ljudi. Smrt v imenu mita pa je nesreča za druge, ki je ni mogoče premagati: višji smoter je le zvižaja, je lepoumna izmišljotina, ki bolečine ne more odtehati. O'Caseyevi junaki doživljajo to spoznanje že med samim bojem. O'Casey je situacija popolnoma prezentna, zato lahko v njej sproti utkinja sleherno iluzijo, tako da mu ostane le še gola, obupana in razdvojena človeška usoda, ki si ne zna več poiskati boga — niti v svetu niti kje drugod — in ki ji ostane samo še propad, samota, konec; spoznanje in nemočno, besno sovraštvo.

Nora: Ne morem si pomagati, da ne bi mislila, da to vsaka krogla izstreljena v Jacka,

a vsaka krogla ustreljena v Jacka je ustreljena tudi vame. Kaj me brigajo drugi! Jaz lahko mislim samo nase... Nobene ženske ni, ki bi dala moža ali sina, da ga ubijejo — in če tako pravijo, se lažejo, lažejo bogu, naravi in samim sebi!... Tam na barikadah mi je rekla neka prekleta neumnica, naj grem domov in naj ljudem ne jemljem poguma... Da nisem vredna, da rodim sina človeku, ki se bori za svobodo. Zgrabila sem jo z nohti in jo tepla po licu, dokler je niso odtrgali od mene. Svadli so me po ulici in jaz sem jih preklinjala — preklinjala sem uporniške razbojnike, zaradi katerih sem obupana in brez pameti šla po ulicah iskat svojega moža!

Tu bi Seanu O'Caseyju težko očitali nihilizem. Človeško bivanje je vse preveč avtentično postavljeno pred nas, da bi omogočalo miselno totalizacijo. In tudi resnica, ki jo bivajo drugi, tisti ki se bojujejo, je popolnoma logična in nestrpno prevarjana zmotla: obe resnici pomenita dva nasprotna, nezdravljiva pola bivanja — O'Caseya zanima odnos med njima in posledice, ki nastanejo iz njega in ki morajo razkriti resnico.

Vrednost tega razkrivanja je v ironiji in liriki, ki premaguje naturalistične posebnosti dublinskega sujeta in zastavlja antitezo med posameznim in splošnim, resničnim in kritičnim hkrati še na nekem širšem, totalnejšem nivoju. Vrednost te antiteze je — kakor rečeno — v analizi nekega avtentičnega človeškega bivanja, ki ne najde stvarnih integracijskih možnosti in ki ne more prerasti svoje samote, je v tragični sliki razkrofenosti sveta na bivanje in idejo o bivanju, med teorijo in prakso, ki omogoča mahinacije najrazličnejših vrst in ki potem neprestano sproža plavase velikih, skoroda metafizičnih, hkrati pa tako absurdno tragičnih smrti, kakor je naprimer smrt Bessie Burgessove ali Jacka Clitheroa — smrti torej, ki ne potrjuje ničesar in ki ne odpira nobenih perspektiv. Z njima pa očitno odhaja pozhu tudi mit.

Tu nekje pa je treba tudi iskati poglavitnih razlogov za našo uprizoritev: ne v nihilizmu ali v ideološki tezi, ampak v nekem avtentičnem, razgaljenem človeškem bivanju, ki je onstran mitičnih zgodovinskih pregraj prepriščeno sami sebi, svojim drobnim kompenzacijskim ventilom in okamenelo v brezperspektivnosti, ne da bi uspelo najti pravo eksistencialno zvezo s svojo resnično zgodovino in z njeno pomočjo novo, adekvatno integracijsko pot.

Andrej Inkret

MIR I HUMANOST

V Slovenjem Gradcu nastili dvajseto obletnico Združenih narodov, nenavadno (ali vsaj pri nas malo znan) znamenje vredno namč: z jugoslovansko likovno stvarstvom »Mir, humanost in prijateljstvo narode, ki jo je na pobudo kluba OZN na taji ekonomski srednji šoli priredil Umetnostni klub Sodelovanja so povabili približno tristo umetnikov (do tridesetega leta starosti) iz republik, s prepričanjem, da bo »razpis tega natečaja odprl... nove možnosti in inspiro nove stvaritve, ki naj bi naše svoj vzročni in kvalitetni odmev na tej prirreditvi in sosedstveno idejo, v kateri se odraža delovna organizacija Združenih narodov: občečloveška in humanosti in prijateljstva med narodi, ki ne omejuje svobodnega oblikovanja in tega dela na področju likovne umetnosti, rešiti naj bi bile z idejno motivacijo, kakršno je natečaj, vsekakor odvisne od ustvarjalne moči, fantazije in iznajdljivosti posameznih umetnikov.« Temu spodbudnemu vabilu s tem nagrad na koncu se je odzvalo šest 70 let približno 200 del (po katalogu, razstavljenec manj). Mislim, da bi bilo število istovrstnih del za povsem običajno razstavo brez tega natečaja. Verjamem namreč, da je plemenitega namena razstave (ki mora nasa odvisi od človeku, razstave in zaizdeta za probleme našega časa, kar likovnik mora le možnost razstavljanja dovolj pomembnoda za mladega umetnika, ki šele išče mi za afirmacijo. Prireditelj je s široko zasajstvo verjetno nekoliko predimenzionalna možnost, kajti, če bi se vabilu odzvalo vsi pomembnih, bi moral žirija zaradi razmeraznega razstavišča opraviti strogo rešetanje iz tolikšne množice izločila najkvalitetnejša in ustvarila izredno dobro razstavo. Tako pa zgodilo, pa tudi pri veliko skromnejšem številkov marsikateri razstavljalce svojega (vsn reproducirane) dela ni našel na steni veser otvoritve, pač pa šele naslednji dan in sploh ne. Žirija je namreč razstavo na nastavlja v noči pred otvoritvijo, čeprav so se ležali v Slovenjem Gradcu ves mesec.

Starostna meja stana da so se razstave udeležili likovniki, ki so ustvarili akademijo in

se se niso znebili njenega vonja, pa tudi takci, ki so že našli lastno likovno govorico in so že znanci likovne publike. Kvalitetni raspon eksponatov je zato razmeroma velik, čeprav bolj v formalnem kot v vsebinskem smislu. Marsikatera lepa ideja lahko ugasne, če ustvarjalec razen volje nima nobenih pravih pogojev za delo (če nima grafične stiskalnice, pač ne more tiskati jedkanje in akvatint z vsem sijajem struktur in slučajnih efektov, če nima primerne prostora, pač ne more slikati olj ali temper, ki zahtevajo svetlobo, če se mora ubadati za kruh, mu pač primanjkuje časa za kvalitetno izvedbo zamisli itd.). Položaj mladega likovnika in likovnika nasploh je namreč danes prav tako negotov kot je vedno bil. Nekateri se zatekajo za negotivno z življenjem bolj pripravljeni, drugi so zaposlijo kot pedagog, kar je za človeka, ki v sebi ne čuti pedagoške poslanstva, prava stranpot, tretji spet poščejo kruh v industriji — le redki žive od čopiča in dieta (tudi med starejšo generacijo). Odgovora na vprašanje, kakšen je pri nas družbeni status človeka, ki je umetnik po poklicu, ni od nikoder, kljub kongresom, simpozijem in lepim besedam — razen če je odgovor trenutna situacija sama. Diskusije so burne, zahteve precizirane in ozek krog prizadevnih ve, o čem je tekla beseda, javnost pa iz kratkih, pogosto nejasnih notic, ki jih izdobre volje objavi kakšen časopis, ne razbere veliko in misli, da je umetnik na lovorjevi velji čepete bitje, ki hoče, da bi ga delovno ljudstvo pitalo. Nekdo so umetnika prištevati k »duhovni aristokracije in danes je prav tako eden od tvorcev duhovne kulture človeštva (po Preglju »soudelezenec pri graditvi svetovne kulture« in ne »drobni obrtnik nekdanjih ehov«) in ker s tem svoj obstoj opravičuje, mu pripada pravica do priznanja in ustreznega socialnega položaja. Miadim, še neformalnim umetnikom bi bila v veliko moralno oporo že zavest, da jih družba tudi potrebuje, če jih že šola — in če bi jih še po koncu študija materialno podprla, bi veliko laže prebrodili krizo zorenja in prilagajanja ter ji nato dali to, kar od njih pričakuje. Doslej so le v Srbiji rešili to vprašanje: 25 mladih umetnikov bodo štipendirali za dve leti z mesečnim zneskom 35.000 dinarjev!

Slovenješka razstava je vsekakor pomemben dogodek, vendar ni izpolnila vseh pričakovanj. Pri

razstavah z razpisano tematiko je namreč kaj lahko zati — bodisi v preveliko prilagojenost (na račun kvalitete), bodisi v spekulacijo. Ne enega ne drugega ni manjkalo — pač pa ustreznih, domiselnih likovnih rešitev na temo miru, humanosti in prijateljstva. Nekateri razstavljalci so jo celo salomonsko obšli in sodelovali z najrazličnejšimi deli iz študijskih let, ki opravičujejo (ne glede na kvaliteto) svojo prisotnost samo s tem, da pač niso bila ustvarjena sredi vojne ali sredi nehumanih odnosov med ljudmi.

Od skora je banalnega rekvizita kot je golob miru, ki je marsikomu oslabil izpovedno moč, preko fabulativnih rešitev in nevtralnih tihostič do abstraktnih kompozicij je mogoče opaziti negotovost iskanja in koncesije žiriji, bodisi vsebinske bodisi skrite v naslovih del, ki jih dejansko sploh ne potrebujejo — v manjši meri pa tudi prave mojstrovine. Nemara je največja odlika razstave v raznolikosti stilov, kar je pač značilno za likovnike, ki šele iščejo lastno govorico. Lahko bi celo rekli, da je nekako pozorljivo stilnih gibanj od realizma preko fauvizma do pop arta in slogov, ki se šele porajajo. Pravi abstraktnih kompozicijah je najlaže opaziti pomanjkanje vsebine, ostromašenje izraza in aktualno vprašanje o bistvu in usodi likovne umetnosti nasploh.

Prav tako pestra je lestvica tehnik. Gledalec se sreča s prisrčno nerodnimi pa iskreno občutenimi deli največ, v drugi skrajnosti z virtuoznimi grafičnimi listi, za katere je bolj značilna estetska, formalna dognanost kot pa vsebinska ustreznost razpisani ideji. Podoben je odnos med plastikami, čeprav je bilo kiparjem nekoliko laže obiti nevarne vplive literarnega. Vendar tudi tu ugotavljamo, da so najkvalitetnejše plastike zvečne formalni eksperimenti.

O pomanjkanju invencije razstavljalcev in tudi o dobrih platih je pisal že Bogdan Pogačnik v ožjem in nekoliko jedkem zapisu »Različne dimenzije humanizma« v Delu; dokaj obširno in dokaj objektivno pisanje. Vendar ne razumem, zakaj se je na priliko lotil prav Meška, ki na svojo nenagajeno sliko (sv sredo svoje značilne kompozicije) ni napeljal pikovega asa ali Kolumbovega jajca, ni kuririral za opremo igralnice v Monte Carlu in ni poslal slike na proslavo odkritja Amerike, ampak v Slovenj Gradec — če je na razstavi veliko drugih, zares nagrajenih eksponatov, zares takšnih, da bi jih lahko porabili za kaj podobnega ali pa celo za poperitve prostorov kluba ljubiteljev izprižene umetnosti?

France Anžel

ŠVICARSKI PLAKAT

Ali je strokomo oblikovana šlica trik za privabljanje kupca žite? Ali je ta žilca oblikovana, da bi izzvala čutno ugodje jedca? Ali je taka, da bi podžigala nardušenje sladokuscev za uporabo umetnost? Vilice so orodje za jed. Stvari so...

Mož s čopičem, ki pleska hiso (tisti, ki načrtuje plakat na KOKTO, tisti, ki silka prehod za pešce, tisti, ki formira starob, tisti, ki brusi nož, tisti, ki silka silko), formira vizualni ambient. V tem kaosu vidnega ni boljših ali slabših deležev. Stvari pridejo na svet s svojim videzom.

Izrazilo formiran in prečiščeno obarvan prometni znak ob cesti povzroči, da kompleks stari (barva, trioglat kos pločevine, železna cev) postane nekaj, kar intenzivno oddaja vizualne impulse in s tem konstituira prost/or). Bi, ki jo tke celote vseh stvari skozi vizualno komuniciranje, imenujemo svet. Svet je drugorzredna stvar, ker je nadomestilo za nenadomestljivo pris/otnost stvari.

V formiranju neposredne vizualne resničnosti ima plakat svojo funkcijo, ki jo kar naprej vzpostavlja s svojo izrazitostjo, ko se vključuje v fronto stvari, ki sestavljajo vizualni ambient ulice. (Pri tem je njegova gospodarska funkcionalnost drugotnega pomena in od bistra vstran.)

Potem vprašamo, če je smiselno razstaviti švicarske plakate 1960/62 v sobah Moderne galerije v Ljubljani. V odgovor najdemo tri periferne razloge: 1. da gospodarstveniki zagledajo učinkovit plakat, 2. da obiskovalci uživajo kose obarvanega papirja, 3. da nardušujemo ljubitelje uporabne umetnosti. Ulica, kjer se množica giblje iz nje (in ne iz posttranskrih razlogov), pa ostaja neprehodna v svoji nekomunikativnosti.

Marko Pogačnik

UBITI PTICO OPONAŠALKO

Scenarij je bil napisan po istoimenskem romanu Harperja Leeja. Film je dobil tri oskarje in nagrado ameriških režiserjev kolegu Robertu Mulliganu.

Film, pripovedovan z besedami šestletne deklice, nam pričara mnogo ganljivo, otroško natnega doživetja, pomešanega z večnim nehotnim humorjem otroka, ki mnogih stvari ne razume, vendar hoče razumeti, ali pa jih razume po svoje. Svet otrok in svet odraslih se prepletata in obenem razlikujeta predvsem po tem, da odrasli že poznajo zlo, otroci pa ga komaj spoznavajo. Fant, ki je nekoliko starejši, že dojeva in poizkuša razumeti krivice iz sveta odraslih, njegovi sestri pa ostajajo samo velike vprašujoče oči in otroško zaupanje v dobro, čeprav se že pogosto srečuje s slabim, ki ga to-ma-ko po svoje, ali pa ga ne more razumeti.

Osnrednji dogodek filma je razprava proti črncu, ki so ga obdožili posilstva. To je pripovedovano na nevsiživ način, ki ga zmoroje samo otroci. Vsi vedo, da črnc ni kriv. Vsi vedo, da dekle sploh ni bilo posiljeno, temveč samo pretepeno. Tega pa je kriv njen oče, toda on je belec. Kljub sodniku in najboljšemu advokatu v mestu Atticusu, kljub mnogim drugim, ki so na črncevi strani, je le-ta obsoben. Porota je storila svoje. V poroti pa so vsakdanjiji ameriški belci.

Otroka gledata očetov (advokat Atticus) boj za pravico in počasi spoznavata, da zna oče nekaj več, kot samo čudovito odgovarjati na njuna vprašanja, da je celo več kot dober strelec. To dojamata, deklica pa je za razumevanje še premlada in ese to je instinktivno čuti, ko mora s preprostimi ljudmi, pomtini spoštovanja do njenega očeta, vstati in tako počastiti očetovo, v tem trenutku gigant-sko borbo za pravico človeka.

Kljub obsodbi je imel Atticus še upanje in je hotel vložiti pritožbo. Toda črnc je čutil, da tega upanja ni. Rešitev je bila nemogoča že takrat, ko so ga sploh obdožili posilstva. Čeprav bi se lahko zgodilo, da bi bil na sodišču oproščen, bi težko poglobil linčanju, posebno se, ker je imel v tem kraju družino. Zato je poskušal pobegniti na poti v zapor. Čeprav brez upanja na uspeh, je bežal kot norec. Bil je ubit.

Težko si zamislimo otroštvo brez skrivnosti. Brez tistih umišljenih skrivnosti, ki plajajo in budijo otrokovo domišljijo. Takšna skrivnost je bila nedostopna hiša v sosesstvu. V njej je bival norec, okoli katerega so otroci spili niz zgodbic o njegovi okrutnosti in nenavadni velikosti. Toda ta »strahe otroške domišljije je bil v resnici zmešan mladenič, kateremu sta se oba mlada soseda tako prikupila, da ju je ponohi hotel gledat skozi okno, ko sta spala. V drevesno volitno jima je nastavljal darove, sam pa se, kdo ve zakaj, nikoli ni prikazal. Otroka sta ga spoznala šele takrat, ko ju je rešil iz rok maščevatnega farmarja, pred katerim je njun oče branil črnca na sodišču. Takrat sta spoznala, da to ni bil zmešan, temveč samo ubog, dobrodušen norec, s srcem, zmognit večje vdanosti in ljubezni kot katerikoli drugi normalen človek.

Malo je filmov s takšno avtentičnostjo filmskega razpoloženja, filmov, ki bi družili topel otroški humor z grenkobo in nezgrosno okrutnostjo družbe.

Janez Građišnik

O FRANKFURTSKEM KNJIŽNEM SEJMU

SPREMENJENI SVET KNJIG je naslov uvodnega razmišljanja priloge tednika DIE ZEIT ob knjižnem sejmu. O razsežnosti tega sveta, kakor se je predstavljal v Frankfurtu, le nekaj podatkov — 2376 razstavljalcev, 791 nemških in 1585 iz 38 dežel, je pokazalo 150.000 knjig. Iz tega sledi osnovni problem vseh komentatorjev: znajti se v tej množici, ugotoviti in imenovati spremembe, tako na primer to, da danes ni več nekega odločujočega, homogenega sloja potrošnikov, da se ni mogoče izogniti spoznanju, da so knjige vmedij komunikacije in s tem nekaj, kar živi v družbenem prostoru in v njem deluje ponesano z vsemi procesi. Tisti, ki bi jih hotel od tega ločiti, vrešiti jih te povezanosti, je od njih krivičnejši kakor tisti, ki se nespošljivo ukvarja z njimi izključno kot s predmetom kupčije.

Založbe — berem predvsem o zahodnonemških — so gospodarska podjetja, ki morajo biti donosna. Toda tudi velike založbe niso velika podjetja in še vedno prihaja do tako tveganih poskusov, kakor je to založba Kurta Wagenbacha, ki izdaja izključno nekomercialno literaturo, predvsem mlade pisatelje obeh Nemčij. Toda večina založb se je odpovedala te vrste programskim določilom in na različnih nivojih sodeluje v iskanju potencialnih bestsellerjev, v vedno večji povezanosti s produkcijo drugih velikih jezikovnih področij, z budnim spremljanjem književnosti manjših dežel in kar je v tem smislu še možno. V takšni situaciji ni usklajenosti med produkcijo in potrošnjo. Kar si želijo, je boljše spoznavanje triščica, raziskovanja o delovanju knjige v družbenem prostoru — z različnimi nameni — založniki zaradi uspešnejšega poslovanja, ostali pa zato, da bi v mejah možnega osmislili tudi ta spremljeni svet knjig.

Naš slovenski je brez dvojna drugačen. Ne moremo se pa seigniti vplivom različnih vrednostnih sistemov, ki nastajajo v tem svetu, pa naj so umetno ustvarjeni ali pa ne. Deloma zaradi intelektualnega snobizma, predvsem pa zaradi resnične povezanosti sveta. Med knjigami v središču pozornosti naštevam najprej dela, ki so že dalj časa bestsellerji — tako se vedno Sartre z Les Mots, roman Herzog Saula Bellowa, Mora Normana Mailerja, po tudi razupit Ziljenke s Picassom Françoise Gilot in Carlona Lakea. Letos nobeno delo ni doseglo tako hrupnega uspeha kakor lani Grupa Mary McCarthy. Namesto Frischovega Gantenbeina imamo Uwe Johnsonov nov roman. Bestseller postaja Stodolarski sporazum Roberta Goversa, v nemščini izšel pri Rowohltu, uspehi v Franciji in Angliji, potem šele v ZDA — roman, v katerem pripovedujeta po eno poglavje devetnajstletni Jimmy, ki je v koledu in stiriinajstletna Kitten, črnsko dekle na slabem glasu, nesorazumov pa je nešteto. Kritiki Die Zeita so opazili tudi sicer zelo uspešen prevod Heroja na oslu Miodraga Bulatovića, tokrat brez govorenja o kulturnopolitičnem mučeništvu, samo z opozarjanjem na razlike v odnosu. Piše se o novih knjigah, ki se lotevajo sociologije literature, o knjigah, ki

Stanko Jagodič, Vrtna 1965

Dafa Devdet, Grafika 55

zgodba I

Nikoli se nista mogla ujeti
kakor drevo in senca drevesa.
Zaradi sonca.

Potem sta po dolgi ljubezni spoznala,
da morata dva imeti vsaj dve korenini,
vsak svojo,
da sam ne ostane
eđen od njiju,
kadar senca v noč preraste.

Tako se je zgodba končala:
ob mostu sta stala
kakor drevó in senca drevesa
in senca je z uro postajala večja.

zgodba II

Morda je ta zgodba brez konca.
Bila je ljubezen med njima.
Pravim: morda, ker še traja.

Izbirala sta: poljub, pomaranča.
Nista bila več otroka.

In sta se šla slepe miši
razposajeno vesela,
(bila sta sama v hiši),
dokler se nista ujela
na poti nekje
od sanj do resničnosti.

Tako se je zgodba pričela:
sedela sta v postelji
kakor otroka v večerni molitvi

in razdelila sta si pomarančo.

v laseh so ti ostale borove iglice

Bile so hiše
v dolini pod Pohorjem
z belimi zidovi in rdečimi strehami
in bila so drevesa jesensko obarvana.

In vse te barve so se razlile
in vse te barve je noč potemnila.
Živela sva — (z istimi dihi
in z isto toploto krvi)

V laseh so ti ostale borove iglice.

zimska

preklete svinje,
o, grenki spomini!

Zdaj je naš čas.

Ob peči sedim,
fižolček prebiram
in delam dva kupčka
za nas
in za svinje.

Z vsako novo številko slovenske književne revije Problemi smo pred večjo in težjo nalogo. Ta naloga se nam ponuja v obliki objavljenih tekstov in celotne uredniške politike Problemov.

Poleg dveh več ali manj uspešnih likovnih prilog (Apolonio Zvest in Janez Knez) nam zadnje tri številke prinašajo še literarna dela osemnajstih pesnikov in enajstih prozaistov. Zadnje strani revije pa so stalno rezervirane za prevode, razne študije, polemike, razprave in ocene.

Ce sem v prejšnji oceni zapisal, da sta zadnji dve številki Problemov popolnoma normalni, močni in kvalitetni, pa to istočasno še ne pomeni, da sta dosegli tisti kakovostni vrh, ki bi ga lahko. Tako so prejšnja drobnjakarsko prozo (npr. v 27-28. in delno 29. številki) zamenjali daljši in do neke mere tudi tehtnejši teksti, ki pa so vsi brez izjeme odlomki iz daljših proznih stvaritev, že natisnjenih ali pa tik pred tiskom v naših založbah.

Objavljena proza je povprečna. Smiljan Rozman objavlja Pogrebno svečanost. To je odlomek iz njegovega novega romana Ruševine, ki bo izšel pri mariborski založbi Obzorja. To bo deveta Rozmanova knjiga, odkar je začel resneje pisateljvati. Vsako leto izda vsaj po en nov roman, kateremu za nameček in boljše letino priključuje še kakšno radijsko igro. Vsa ta ogromna produkcija nas prepričuje, da je Rozman poln idej, ki jih hoče za vsako ceno in takoj spraviti na papir in izdati v knjižni obliki. Za zdaj so slovenske založbe pri izdaji njegovih del izredno širokosrčne. Pojavlja pa se vprašanje, ali bo ta tempo Rozman zdržal. Kvaliteta njegovih del utegne zaradi hiperprodukcije ustvarjanja pasti. Prav te pomanjkljivosti se že v manjši meri pojavljajo v pravkar izšlem romanu Brusac, kjer ni avtor povedal ničesar novega in so mu resnično polno zaživel le posamezni prizori.

Njegovim romanom bi nedvomno koristil daljši čas ustvarjanja, da bi delo dozorelo in se očistilo vse navlake, drobnjakarstva in nedoživete popisovanja.

Vladimir Kavčič nadaljuje s tretjim delom trilogije o Dimitriju. Naslov novega dela je Onkraj in še dlje. Peter Božič (Na robu zemlje) in Matevž Hacc (Sekretar Mozoljc odhaja in Biki se selijo) nista v objavljenih delih povedala ničesar novega, kar bi bilo bistveno pomembnega za njuno literarno ustvarjanje.

Ker so dela vseh omenjenih avtorjev le odlomki iz daljših stvaritev, je tako onemogočeno tudi vsakršno ocenjevanje. Pri vsej stvari moramo biti strpni in počakati toliko časa, da bomo imeli pred seboj celoten tekst, iz katerega bomo lahko povzeli resnično oceno kvalitete knjige. Vsako ocenjevanje posameznih izsekov je škodljivo in za avtorje lahko tudi marsikdaj krivično.

Ob teh izsekih pa se mi zdi pomembno še eno vprašanje. Kaj vodi uredništvo v to, da objavlja v zadnjem času pretežno odlomke? Ali je to morda reklama za bodočo knjigo ali pa strah, da knjiga ne bi izšla in jo tako lepo kar celo natisnejo v nadaljevanjih v reviji. Morda je vzrok tudi v pomanjkanju kvalitetnih krajših in organsko zaključenih tekstov? Ta postopek se mi ne zdi pravičen, kajti revija bi morala prvenstveno objavljati daljše prozne tekste z zaključenimi vsebinami, katerih oblika ne dopušča, da bi jih avtorji objavili v samostojni knjigi.

Kvalitetna teža del je v vseh treh številkah na poeziji. Dela šestnajstih pesnikov (od katerih so nekateri objavili prispevke celo v dveh številkah zapored) nam dajejo zanimiv pregled sodobne slovenske poezije. Ustvarjalci si prizadevajo najti popolnoma nov izraz, ki se kaže predvsem v tako imenovanem topografskem načinu pisanja (npr.: Zagorčnik, Salamun in v zadnjem času celo Vogel). Vsi pesniški umotvori pa niso pisani v tem stilu in so tako več ali manj konvencionalni (Miškot) in tradicionalni lirični zapisi (Zagorski).

Večina mladih ustvarjalcev se bori proti ustaljenim in prizanim pesniškim oblikam ter jih zamenjuje z nekonvencionalnimi oblikami, ki se ponavadi končujejo v najekstremnejših pesniških zapisih. Danes ni potrebno več poznavanje starih pesniških oblik, norm in zakonitosti. Dovolj je, če zna mlad pesnik uspešno razglabljeti o filozofskih in ontoloških vprašanjih ter na zanimiv način prikazovati svoje asociacije.

Franci Zagorčnik nas v Zgodnjem obleganju popelje v svet tipične topografske poezije. Besede razstavlja na posamezne znake, s katerimi skuša na poseben, potenciran način prikazati bralcu odlitek pesnikove vizije na pregleden in kratek način.

Pesmi Toneta Kuntnerja nas ponovno prepričujeta, da je avtor pri ustvarjanju vse preveč nediscipliniran in da svojega talenta ne zna pripeljati do konca. Obstane sredi zastavljenih nalog in tako je pesem nujno neenotna, njeno učinkovanje pa manjše kot ob polni in dosledni angažiranosti. Boljša je prva pesem Čudno, kjer avtorju na preprost, pregleden, kratek in skromen izrazni način uspe doživeto izpovedati delček tiste tematike, ki je njemu tako blizu: tematike kmečkega življenja.

Presenečenje pomenijo pesmi Hermana Vogla v 31. številki. Medtem ko sta prvi dve pesmi napisani na nivoju prejšnjega literarnega ustvarjanja (lepe metafore, skrbno izbran jezik, oblika pa nekeje v sredini med standardnim verzom in moderno, prosto obliko), pa je zadnja pesem V mesto grem po poezijo prelom v Voglovi poeziji. Tu se poslužuje drugačnih oblikovnih prijemov. Pesem je ponoven dokaz nenehnega in vztrajnega Voglovega prizadevanja, da izpove v pesmi tisto, kar čuti. To pa lahko izpoveš ali vsaj dopolniš tudi v obliki, ki je vsebinski Voglove pesmi dodala kanček tistega, kar je pesem naredilo dobro, zelo dobro.

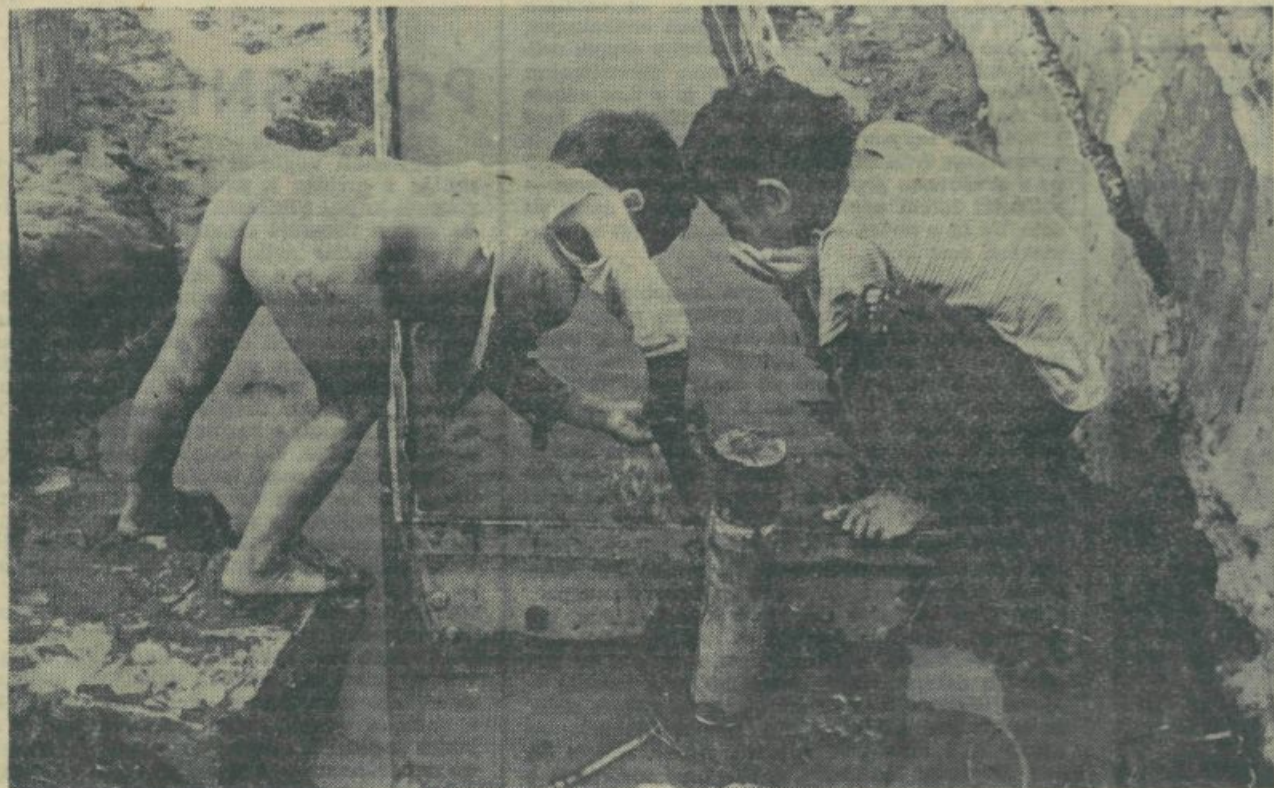
Franček Rudolf se v svojih pesmih poleg ostalih značilnosti avantgardne poezije poslužuje tudi zapletenih parabol in posebnih estetskih oblik (npr.: No 40). Pesmi Braća Rotarja izpričujejo nedvomno avtorjevo nadarjenost, ki pa se še vedno drži poti iskanja. Ewald Flisar objavlja iz zbirke Symphonia poetica, ki bo izšla prihodnje leto pri koprski založbi Lipa, fragmente iz tretjega stavka Tatjanine pesmi, ki so polne filozofije, doživete in jasne. Tomaža Salamuna Slike so zanimiv eksperiment, ki bodo prav zaradi svojega že skoraj pretiranega posega v vsakdanje življenje (navajanje imen oseb, ki so še danes v središču pozornosti), gotovo pritegnile zanimanje bralcev. Izredno prečiščena in v izrazu lepo izbrana je poezija Jožeta Snoja Gneča.

Pesmi so objavili še I. G. Plamen, Irena Pučnik-Maja Tul, Doro Hvalica, Valentin Cundrič, Jože Olaj in Saša Vegri.

Uredništvo Problemov je konec julija organiziralo pogovor o sodobni poeziji, na katerem so ugotovili potrebo, da o svojem delu in o odnosu do poezije nasploh spregovore za širšo javnost sami pesniki. Rezultat te hvalevredne poteze sta bila samo dva zapisa: Jože Snój je napisal Osnutek poetike za lastno uporabo in I. G. Plamen Zivo pesem. Predvsem je tehtnejši prvi zapis, ki na dokaj pregleden način uspešno »secira« problem avantgarne poezije v Sloveniji, njen smisel in odziv pri bralcih. Skoda, da se ta pojasnjevanja o sodobni poeziji niso nadaljevala tudi v zadnji številki, saj bi z organizirano in strokovno polemiko lahko mnogo pripomogli k samemu razumevanju sodobne poezije in s tem vzporedno k večjemu odzivu zanimanju pri bralcih. Ta negativni odziv med slovenski pesniki lahko samo škoduje slovenski poeziji, bodo še naprej neusmiljeno bičala mnenja strokneusposobljenih amaterjev bralcev.

Tone Vrabl

Vsakdanjost, foto Ljubomir Pucar.

PRLEŠKI ŠTUDENTSKI KLUB

Preteklo sredo, 10. novembra 1965, so se kot vsako leto na Stari tehnik v Ljubljani zbrali prleški študentje v svojih 12. redni letni skupščini, da bi obračunali s svojim dosedanjim delom in si postavili nove naloge za tekoče študijsko leto. Skupščini je prisostvoval republiški poslanec tov. Rado Pušenjak, predstavniki občinskih forumov iz Radgone in Ljutomerja ter nekaterih sosednjih študentskih klubov.

Na skupščini se je največ razpravljalo o socialno-ekonomski problematiki študentov, idejno-političnem delu ter finansiranju kluba. Novi odbor si je kot prvo zadal nalogo, razširiti in poglobiti delo na teh področjih. Vsem nam je dobro znano, da študentje zelo počasi »capljajo« za stalno naraščajočimi življenjskimi stroški. Študentje v klubu se gibljejo med 16.000 in 29.000 dinarji. Za lansko leto so izračunali, da znašajo minimalni zneski mesečnih potreb študenta okrog 24.000 dinarjev. Letos so se ti stroški znatno dvignili in znašajo okrog 34.000 dinarjev, realni življenjski stroški študenta pa približno 45.000 dinarjev. Nasploh opazimo tudi v prleškem študentskem klubu, da število študentov pada, da je poleg nizke povprečne ravni tudi velika razlika med študenti. In če omenim, da je velika večina študentov v klubu kmečkega in delavskega porekla, je slika popolnejša. Cesar smo se v preteklih letih še bali, je sedaj resnica; namreč, materialna zmožnost za študij postaja sredstvo za selekcijo študentov, ne pa znanje, sposobnost ipd. Eden od vzrokov zmanjšanja števila študentov je nedvomno razformiranje občinskih študijskih komisij v Ljutomeru in Radgoni.

Razumemo decentralizacijo, občinski skupščini študentov le za lastne potrebe. Manj pa se nam zdi razumljivo za delovne organizacije, ki so pred reformo še imele potrebe po šolanih kadrih, danes jih pa več nimajo, ker na čuden način iščejo skrite rezerve. To je vsekakor napako. Se vedno se premalo zavedajo, da je študentova investicija in sicer investicija v človeka, v njegovo znanje in da študent ne študira samo zase, ampak tudi za skupnost. Zadnje čase je veliko primerov prekinitve študentstva. Na našem teritoriju kaj takega še nismo zasledili, pač pa neke mahinacije s preusmeritvijo študentov. Na mnogih delovnih mestih, nič manj na teritoriju naših dveh občin, še primanjkuje strokovnjakov z ustreznimi kvalifikacijami. Zavzemajo jih ljudje, ki nimajo ustreznih strokovnih izobrazb. Količnik ti niso sposobni za svoje delovno mesto, se bodo morali umakniti in dati mesto mladim, šolanim strokovnjakom. Da gospodarske organizacije letos ne študentirajo toliko, je to izhod v silo, ki bo škodoval, ne pa koristil. Strokovnjakov bomo potrebovali vedno več, s srednjo in visokošolsko izobrazbo. Spoznati bomo morali, da produktivnost dela dvigajo v prvi vrsti strokovno usposobljeni in visokokvalificirani delavci, moderna tehnologija in racionalna organizacija dela, ne pa samo nove zgradbe in stroji. Tudi naša podjetja bodo spoznala gospodarnost in začutila potrebo po preudarnem in stimulaturnem študentiranju, če bodo hoteli pridobiti ali obdržati mesto med konkurenčnimi podjetji na tržišču.

Večina podjetij tudi nima pravilnikov o študentiranju, pa četudi imajo nad 15

ali 20 študentov. Študenti teh podjetij ne prejemajo variabilnega dela študentij, ki mora biti odvisen od študijskega uspeha in po možnosti tudi od družbenega udejstvovanja. Nobeni delovni organizaciji najbrž ni vseeno, kakšnega strokovnjaka dobi. Ravno variabilni del pa odpravlja razliko med slabim in dobrim študentom, ker nagraduje dobrega, slabega pa stimulira. Med redkimi delovnimi organizacijami, ki imajo vzorno in stimulaturno urejeno študentiranje, je zdravilišče Slatina Radenci. Zaradi pomanjkanja pravilnikov o študentiranju, kjer so urejene obojestranske obveznosti in zaradi nestimulirane študentiranja, vlada v večini primerov slaba povezanost med študenti in študentirajo. Verjetno so tudi zaradi tega pogoste fluktuacije študentov po končanem študiju. Naloga študentskega kluba je, da čimbolj utrdi in poglobi vez študent—študentirajo in odnos klub—gospodarska organizacija. V ta namen bo klub tudi v bodoče prirejal razgovore z zastopniki gospodarskih organizacij in predstavniki občinskih odborov SZDL in ZMS. Boleče pa je še vedno sodelovanje z mladino na domačem teritoriju.

V preteklem študijskem letu so v okviru ideološko-političnega programa imeli nekaj debatnih večerov o kmetijstvu na domačem področju in razgovor z republiškim poslancem Radom Pušenjakom o aktualnostih v republiški skupščini. Celotnega programa ni bilo moč realizirati, ker niso dobili predavateljev. Še naprej pa si želijo povabil na pomembnejše seje občinskih skupščin. V programu dela je zajeto tudi družabno življenje in rekreacijska dejavnost. Organizirali bodo ekskurzije po

domačih podjetjih in še naprej prirejali izlete v pomembnejše kraje ter tako združevali prijetno s koristnim. Tudi letos bodo v semestralskih počitnicah priredili zabavno-plesno prireditve »Vesela Priekijaa«. Športno dejavnost, ki se je preteklo leto nekoliko zataknila, bodo ponovno popestrili in uvedli nove oblike. Klub vsako pomlad organizira namiznoteniški turnir med pokrajinskimi klubi v Ljubljani. Če bo na razpolago dovolj sredstev, bodo pripravili smučarski tečaj za člane. Nekateri so zopet izrazili željo, da bi obudili folklorno skupino, kot je bila tista, ki je enkrat pred leti že nastopala po pomurskih krajih.

Za izvedbo načrtanega programa so potrebna tudi denarna sredstva. Po ukinitvi mariborskega okraja se delno postavlja vprašanje finansiranja kluba. S tesnejšim sodelovanjem z delovnimi organizacijami bodo skušali premostiti tudi to težavo.

S tem pa program dela še ni izčrpan. Za vrsto let se klub pripravlja na izdajo Prleškega zbornika. Največ časa je šlo za zbiranje prispevkov, zadnje leto pa tudi sredstev in založnika. Sedaj je gradivo v tisku in upamo, da bo Prleški zbornik po novem letu zagledal beli dan.

Na skupščini so sprejeli v svoje vrste novince-bruce, jim zaželeli prijetno počutje v novem okolju in jih povabili k aktivnemu delu. Izvolili so 11-članski odbor kluba. Za predsednika je bil izvoljen Alfred Supej, študent 4. letnika ekonomske fakultete. S prizadevanjem vseh članov in globljim sodelovanjem z domačo Priekijaa si bo klub skušal obdržati svoje mesto med najboljšimi slovenskimi študentskimi klubi. Marta Dolamič

Nekaj jugoslovanskih listov iz nemške popotne beležnice

1. München — železniška postaja. Ne vem, kje so bila včasih balkanska vrata (če so sploh bila), ali vrata v Sredozemlje. Danes so tu, v Münchnu, na postaji. Bolje rečeno — vrata iz Balkana in iz Sredozemlja. Danes dela v Zahodni Nemčiji precej čez milijon delavcev z Juga — največ Italijanov, pa Spancev, Grkov, Turkov in Jugoslovancev. Preko Münchna se preliva dober del tega toka, ki teče iz »nerazvitega« Sredozemlja proti »razvitemu« Severu.

Nič čudnega torej, če se prišlec z Balkana tu počuti že nekoliko doma. Prodajalna tujih časopisov je skoraj bolj balkanska kot so prodajalne domačih časopisov na Balkanu. Samo jugoslovanskih časopisov je tu verjetno več kot v kioskih v Beogradu ali Ljubljani. Točneje rečeno — časopisov v jezikih južnoslovanskih narodov, kajti polovica omenjenih listov nocoč ničesar slišati o Jugoslaviji. Tako vsaj sklepam po tistih nekaj listih, ki sem jih prebral.

Motil bi se, kdor bi pričakoval, da bo osrednja tema vseh listov naše politične emigracije napad na sedanjo družbeno politično ureditev SFRJ v imenu »demokracije«, »svobode« in podobnih klasičnih parol. Ne, listi poznajo tudi dosti važnejše teme. Trenutno (ali morda že ves čas — tega nisem mogel presoditi) je izredno pomembno vprašanje, čigava je Bosna: srbska ali hrvatska. Neki ustaški list zmagoslavno priobčuje neovrgljiv zgodovinski dokaz, da je hrvatska: na nekem bosanskem nagrobniku, menda iz 13. stoletja, piše »knez ta in ta biše...« in ne srbsko — ekavsko »beše«.

Za vse, kar je danes v Jugoslaviji, točneje na Hrvaškem — Jugoslavija jih popolnoma nič ne briga — narobe, niso kričali toliko »komunisti«, »vlada«, ali »režim« kot tak, temveč enostavno Srbi, ali kvečjemu »serbi-komunisti«. Izključitev Hajduka, Trešnjevke in Željezničarja iz prve lige je bila zahrbtna srbska spletkarja proti Hrvatskim moštvom. Šele odpor Hrvatskega Naroda v Splitu in drugod je prisilil Srbe, da so si premislili. (Vse, kar je v zvezi s Hrvaško, s hrvaškimi narodom, vero itd., se dosledno piše z veliko začetnico, pa naj zahteva pravopis karkoli.)

Tako ustaši; srbska in slovenska nacionalistična emigracija zanjimi seveda nič ne zaostajata!

2. Pogovor z berlinskimi študenti o naših sezonskih delavcih. Zdaj jih bo v Zahodni Nemčiji že menda okrog sto tisoč. Nekateri dobronamerni oboževalci zahodne demokracije z naivnimi predstavami o svetu onkraj »železne zaves« poudarjajo, da je to najboljši dokaz, da se Jugoslavija resnično demokratizira: ljudje, navadni ljudje, lahko grede delat v tujino in, pomislite, skoraj vsi se tudi vračajo v Jugoslavijo; v Vzhodni Nemčiji ali na Madžarskem kaj takega ni mogoče, pa tudi tisti, ki pobegnejo, se ne morejo ali nočejo vrniti. Levi, socialistično usmerjeni študentje pa imajo to, da morajo naši ljudje na delo v tujino, za največji madež na jugoslovanskem socializmu. Kaj odgovoriti na vse to?

»Objektivno«, gospodarsko—geografsko so stvari dokaj jasne. Jugoslanci smo se preprosto vključili v tok, ki teče od juga proti severu: iz južne Italije v severno, iz Andaluzije v Katalonijo, iz Bosne v Zagreb in Slovenijo — ter nato dalje v Nemčijo, Svico, Belgijo. (Geografska smer — sever — je seveda slučajna; gre za eksodus iz nerazvitih kmečkih predelov v mesta in industrijo.)

Ze, toda socializem?!

Vendar je kljub družbeni lastnini na področju s tremi tovarnami še vedno manj delovnih mest kot na področju z desetimi, pa čeprav so v privatni lasti; samoupravljanje sicer lahko ustvarja boljše odnose v podjetju, lahko zainteresira delavce za proizvodnjo, lahko celo pomaga k »dezalienaciji«, toda delovnih mest ne more ustvarjati. Če temu dodamo še krvavo potrebo gospodarstva po tuji valuti in konec politike zaposlovanja ne glede na dejanske potrebe delovnega mesta (ki je nujno vodila do nizkih dohodkov), niso za razlago in opravičenje potrebni prav nobeni globoki razlogi.

Biti se moramo, da bomo kot običajno tudi ob tem primeru slišali teorije, ki bodo skušale iz enostavnih in razumljivih, čeprav včasih tragičnih dejstev, narediti »ideologije«. In sicer iz starega in znane motiva, da je zlo, ki se ne da odpraviti, treba posvetiti, go, proglasiti za nekaj, kar je v svojem bistvu nekaj povsem drugega kot po svojem videzu, nekaj, kar je pravzaprav dobro.

Možnosti za to so različne. Na primer varianta, ki bo operirala s človekom. »Nam gre vendar za človeka, ne pa za nek abstraktni socializem. Zakaj ne bi našemu delovnemu človeku omogočili, da si pridobi večji in boljši kos kruha«, in podobno. Ali bolj ekonomistična inačica: »Naši ljudje se bodo v tujini navadili delovne discipline, se kvalificirali, spoznali moderno proizvodnjo in po vrnitvi prenesli vse to v naše tovarne.« Skratka, prava brezplačna (še več — devize prinašajoča) šola za višjo produktivnost, tako rekoč za socializem, saj le-tega ni brez višje produktivnosti.

Oboje — da nima smisla preprečevati ljudem, da si poiščejo (boljši) zaslužek onkraj meje, ali da delo v tujini lahko ugodno vpliva na delovne navade — lahko držl. Toda prav lahko postane megle na »ideološka« koprena, ki odvrta pozornost od analize konkretnih vzrokov in od konkretnih akcij: običajno nas pojav, ki ga štejemo za dobrega, ne moti, ne vznemirjamo se zaradi njega, mirno ga pustimo »živeti svoje življenje«.

Koliko v resnici mislimo na to, kakšni bodo ti ljudje, ko se bodo vrnili? Kajti vrnili se bodo, oziroma vsaj vračali se bodo; Nemčija jih ne bo nikoli sprejela za svoje. Za italijanske delavce, o katerih se je v domovini in v Nemčiji že dosti pisalo, je nekdo rekel, da bodo po vrnitvi domov vsi komunisti. Hotel je s tem povedati, da bodo ljudje, ki so se v Nemčiji navadili na red, — v katerem sicer garaš, a ti za izpolnjevanje trdno določenih dolžnosti pripadajo tudi trdno določene pravice — nujno postali radikalni do (južno)italijanskih razmer, kjer še vedno vlada zakon džungle, splet familiarnosti, drobne korupcije, inertne birokracije, očitnega odiranja in »krščanske dobrotelosti«.

Težko je delati neposredne primerjave. Lahko bomo zadovoljni, če bodo tudi naši delavci po vrnitvi pomenili v naših podjetjih radikalni element, ki bo sicer hotel za svoje delo visok dohodek in bo pripravjen zanj tudi dobro delati ter bo zahteval tako organizacijo dela, ki bo vse to omogočala. To pa pomeni: take ljudi, ki bodo to sposobni izvesti, na vodilna delovna mesta, konec laznega humanizma in sentimentalnosti, ko je treba zagovarjati nedelavnost in nesposobnost itd.

Toda ali bodo to postali? Ali so sploh sposobni videti, kaj je botrovalo nemškemu gospodarskemu čudežu? Večina jih je iz zaostalih področij, nekvalificiranih, polpismenih. Njihovo življenje je ujeto med nekvalificirano ali polkvalificirano delo, med delavske barake in gostilne. Od »prave« nemške družbe jih doseže v glavnem bližje izložb in reklam. Ali bodo sploh opazili, da se npr. prav zdaj nemški sindikati bore za večjo udeležbo delavcev pri upravljanju podjetij, za »Mitbestimmungsrechte«? Ali bodo dojemali, da pomeni ta »Mitbestimmung«, o kateri bodo morda slišali, ista prizadevanja, katerih (vsaj formalno) popolno realizacijo predstavlja naše samoupravljanje (o katerem so mogoče tudi slišali nekaj govornit)?

Kdo bi se moral zanimati, kako žive naši delavci v Nemčiji in kakšne nazore si bodo ustvarili? Ne smemo se varati, da se zanje nihče ne zanima. Ne morem ocenjevati obsega njene aktivnosti, toda naša fašistična in nacionalistična emigracija se zaveda, da je zdaj njen veliki čas. In kam usmerja ona njihova razmišljanja, ni težko uganiti. Naj bo njena propaganda še tako primitivna, med ljudmi, ki imajo nizko izobrazbo in ki nimajo nobenih razlogov, da bi bili posebno navdušeni nad razmerami doma, lahko obrodi sadove. Saj »udba« se trudi, po pritoževanju emigrantskih listov sodeč. Na primer: baje podkupuje gostilničarje, da ne dovolijo političnega agitiranja po gostilnah. Toda z metodami podtalnega delovanja v tuji deželi se težko kaj doseže.

Ali ni zdaj morda čas, da dobi na primer Izseljenska matica še druge naloge poleg ohranjanja folklorea in ljubezni do rodne grude med našo staro ekonomsko emigracijo? In končno sindikati! Naši in nemški pogosto sprejemajo resolucije o mednarodni delavski solidarnosti. Ali ni zdaj v interesu enih in drugih, da ne postanejo naši delavci orodje v rokah protidelavske reakcije, reakcije, ki ima zvezo s tisto nemško reakcijo, s katero so se tudi organizirani nemški delavci neposredno borili in se še bore. Glavni interes pa je seveda na naši strani in po-buda bi morala priti z naše strani.

Marko Kerševan

Zanimanje in pogled gotovo slehernega študenta sta danes usmerjena v mednarodno dogajanje. Vsak želi biti vključen v njegov krog. Želi biti ob samem jedru, da je stalno »na svežem« z dogodki, ki izpostavljajo mir na svetu na nevaren rob kocke. Potreben je samo rahel dotik, nepremišljena izjava, prehitra poteza in ogenj bo tu.

Problematika mednarodnih odnosov je tako pestra in aktualna, da nehote privlači slehernega, kdor noče biti zavestno ločen od najbolj perečih in značilnih problemov sodobnega sveta.

KRIZA ŠTUDENTSKEGA UDEJSTVOVANJA

Na vseh fakultetah, višjih in visokih šolah se že več let študentska organizacija bori za reševanjem neprijetnega vprašanja, kako bi poživila, aktualizirala in približala študentom delo svojih skupin, klubov itd. Vedno znova in povsod slišimo že večkrat pregrete rezultate, da je zanimanje študentov za delo v omenjenih skupinah enako ničli. Vse životari. Ne morejo najti obliki, ki bi študente zgrabile, jim vzbudile zanimanje in »vpregle« v sodelovanje in zavestno, spontano delo. Isti problemi se do neke mere pojavljajo tudi pri Akademikih umetniških skupinah in pri komisijah UO ZSJ. Vsa študentska organizacija se nahaja v dolgi in neprijetni krizi. Prizadevanja odgovornih, da premaknejo študentski voz s slepega tira, so nezadostna, pomanjkljiva in neizvirna. Ne rodijo pravih rezultatov.

Marsikdo bo vprašal, zakaj je takšno stanje.

Vpraševalca bomo zadovoljili, če povemo, da zveza študentov nima dovolj modernih, privlačnih in predvsem koristnih oblik dela. Študentje so vse manj zavzeti za prostovoljno delo. Študijski programi so tako zdostreni in natrpani, da študentu ostane zelo malo časa za neštudijsko sodelovanje. Poleg tega pa je neskladje med materialnim položajem študenta in povprečno življenjsko ravnijo takšno, da je študentska aktivnost potencirano usmerjena v pridobitvene dejavnosti, ki mu dajo materialni ekvivalent, da bo z njim ublažil neskladje. (Nekateri to poenostavljajo, da študentje niso več idealisti!)

SO ZDRAVILA PROTI KRIZI?

Eden redkih klubov, ki pri svojem delovanju nima problemov, je klub za proučevanje mednarodnih odnosov na visoki šoli za politične vede. Ta klub ne pozna krize in ne slepega tira. Študentje se zanimajo za njegovo delo. V njem sodelujejo z veseljem in prizadnostjo.

Kje je skrito pojasnilo za ta pojav, ki je za današnje razmere študentskega udejstvovanja tako presenetljivo?

Morda v dejstvu, da klub deluje na šoli, ki se že sama po sebi ukvarja s temi problemi v okviru študijskega programa. Klub je torej izrazito specifičen: je dopolnilo študiju in organizirano združuje tiste mlade ljudi, ki jih sodobni mednarodni problemi zanimajo, ne najdejo pa nanje zadovoljivega odgovora v radiu, televiziji ali časnikih. Študentje s sodelovanjem v klubu ne izgubijo svojega prostega časa, ker jim pomeni dopolnilo k predavanjem in istočasno razvedrilo.

V mednarodnem življenju pa niso samo politični problemi, ki bi bili in tudi so povod za delovanje nekega kluba. Študentom na VSPV, njihovem študijskemu programu in bodoči poklicni usmeritvi, je ukvarjanje z mednarodnimi političnimi problemi najbližje.

Kaj pa na ostalih fakultetah?

Mednarodno življenje ni sestavljeno samo iz političnih problemov, temveč še iz cele vrste zanimivih področij, ki bi tudi zaslužila neko načrtnejšo in študijsko obravnavo: kultura, tehnika, medicina itd. Rešitev je kaj preprosta. Vsaka fakulteta naj bi imela svoj specifičen klub (npr.: medicinski naj imajo klub, v katerem se bodo sistematično seznanjali s sodobnimi medicinskimi problemi, znanstvenimi raziskovanji itd.; na pravni fakulteti bi v klubu večjo pozornost posvečali mednarodnemu pra-

vu itd.), ki bo dopolnilo študentom pri njihovem študiju. Vsak študent bo z veseljem sodeloval v takšnem klubu, ker bo vedel, da lahko v njem najde potrebno dokumentacijo za izdelavo svoje seminarske ali diplomske naloge. V klubu se bo lahko organizirano pogovarjal o dogodkih, ki jih v okviru študija ne more obdelati, medtem ko so za izobraženost bodočega strokovnjaka neogibno potrebni. Študent s takim načinom udejstvovanja ne bo po nepotrebnem izgubljal svojega skopo odmerjenega prostega časa. Skupek celotnega delovanja vseh, po obravnavanih področjih tako različnih klubov pa bo lahko dal zanimivo sliko prerojenega študentskega udejstvovanja.

Prav v idealni združitvi študija z neštudijskim delom, torej v združitvi nujnega s prijetnim in koristnim, vidim rešitev krize študentskega udejstvovanja. Takšno delo bi aktualiziralo, popestrilo, dopolnilo in poglobilo študij. Nudilo bi tudi ogromno možnosti za specializacijo in teamsko delo, ki ga pri nas še skoraj ni. Z raziskovanji se ukvarjajo posamezniki. Knjige pišejo po več let in ko jih izdajo, so njihove študije že zastarele, ker so neke drugje v svetu uspeli v dveh letih s teamskim delom iznajti že nekaj novega, kar prejšnji študiji jemlje vrednost. Danes ne more več nobenega problema dosledno obdelati en sam človek. Zato je nujno in pametno, da se že študente navaja na teamsko delo.

DEJAVNOST KLUBA ZA PROUČEVANJE MEDNARODNIH ODNOSOV

Poleg osnovnega namena, da posameznim članom pomaga pri študiju posameznih vprašanj, ki jih najbolj zanimajo, je klub razvijal naslednje dejavnosti.

Študijsko delo je potekalo predvsem v okviru treh študijskih skupin. Dve skupini, ki sta delovali že od obstoja kluba dalje, sta letos prenehali z delom: za proučevanje problematike dežel v razvoju in za proučevanje afriških vprašanj. Z novim študijskim letom pa so začele delovati študijske skupine za mednarodno delavsko gibanje, za politične sisteme in mednarodne ekonomske odnose. Cilj vsake študijske skupine je še povezava seminarskih nalog članov kluba s študijskim programom skupine. S tem je bilo skupini zagotovljeno, da bodo posamezne teme analitično dobro obdelane. Člani skupine si z neprestanim sodelovanjem drug drugemu pri delu pomagajo.

Študij posameznih vprašanj je teamski. Vsak član študijske grupe, ki obdeluje svojo temo, ki je običajno tudi njegova seminarska naloga, je v stalnem stiku z ostalimi sodelavci skupine, katere mentorstvo prevzamejo predavatelji katedre za mednarodne odnose na VSPV.

Klub organizira predavanja, razgovore, seminarje in druge oblike zunanje-političnega izobraževanja, člani pa predavajo posamezne teme s področja mednarodnih odnosov v šolah I. in II. stopnje, na fakultetah ter v klubih OZN. Klub publicira študijsko gradivo (prirejene seminarske naloge, samostojne študije itd.) v svojem biltenu, ki ima dve posebnosti: objavlja tekočo bibliografijo in povzetke vseh člankov v dveh tujih jezikih (angleščina in ruščina). Za maturante srednjih šol, ki delajo za končni izpit nalogo iz področja, za katerega ima klub na razpolago ustrezno gradivo, pa zbirajo gradivo. Sistematično imajo urejen tudi študij tujih jezikov in to v treh oblikah:

— zbirajo tujo literaturo in revije s svojega področja ter s tem spodbujajo člane k sistematičnemu študiju tujih jezikov;

— organizirajo razgovore in predavanja v enem izmed svetovnih jezikov in intenzivne jezikovne tečaje.

DOKUMENTACIJA IN ARHIV

Malo je klubov, ki bi imeli urejeno svojo lastno dokumentacijo in arhiv. Kljub temu, da si skoraj ne moremo zamisliti kakršnegakoli študija in znanstvenega dela, ne da bi razpolagali z ustrežno dokumentacijo, bibliografijo, manjšo specializirano knjižnico in arhivom.

Klub ima bibliografsko kartoteko, ki zajema knjige v domači in tuji periodiki. Redno zbiranje bibliografije je del obveznosti vsakega člana študijske skupine, ki je zadolžen za spremljanje domačih in tujih revij. Drugi del obvezne študentove dejavnosti v klubu pa predstavlja pisanje izvlečkov iz pomembnej-

ših člankov v knjigah, revijah in ostalem študijskem gradivu, na osnovi katerih člani študijskih skupin pripravljajo svoje seminarske naloge. Danes ima njihova bibliografska kartoteka že več kot tisoč bibliografskih listkov. Študentje v blok bibliografsko notirajo članke s študijskega področja svoje skupine. Bibliografija se iz blokov prepíše na kartončke, ki se vlagajo v bibliografsko kartoteko. V njej so razdeljeni po ožjih tematskih področjih in vprašanjih, ki so zajeta v letnem raziskovalnem projektu študijske raziskovalne skupine. Te kartoteke uporabljajo razen vseh članov kluba (za delo seminarskih in diplomskih nalog, študij, razprav itd.) tudi ostali študentje šole ter vsi tisti, ki študirajo mednarodno problematiko.

Izvečke delajo študentje po izboru iz razpoložljive in tekoče periodike. Ti izvlečki so metodološko ustaljeni in se vlagajo v registratorje in sicer po tematiki, ki jo izvelečni članki obravnavajo. Izdelava izvlečkov predstavlja že sicer nujno fazo dela pri seminarskih in diplomskih nalogah članov kluba, za ostale, ki morajo za katerikoli namen preštudirati isto literaturo, pa predstavljajo obstoječi izvlečki čisto velik prihranek časa, ki ga lahko porabijo za globlji študij ožje literature. Izvlečki so prepisani v štirih izvodih in si jih lahko izposodi vsak, ki jih potrebuje.

RAZISKOVALNI PROJEKT

Celotni študij posameznih študijskih skupin je zajet v raziskovalnem projektu, ki je sestavljen na osnovi dispozicij seminarskih nalog in drugih študijskih prispevkov (študije, analize, monografije itd.) ostalih članov kluba, ki so študij že končali ali pa so študentje ostalih fakultet ter zato ne delajo seminarskih nalog.

Osnovna funkcija raziskovalnega projekta je zajeti študijsko problematiko v povezavo in zaključeno celoto ter na osnovi delitve dela in teamskega sodelovanja struži delo posameznikov in teamov v okviru študijske skupine v homogeno raziskovalno prizadevanje. Tak sistem dela navaja člane kluba na sistematično teamsko delo, ki jim zagotavlja pomoč mentorja in njihovih kolegov. Letošnji raziskovalni projekt, ki ga bo izdelala študijska skupina do konca meseca, bo zajel nekatera pomembnejša družbeno ekonomske in politične probleme dežel v razvoju. Omenjena študijska orientacija se navezuje na simpozij »Jugoslavija in gospodarski razvoj dežel v razvoju«, ki ga bo klub organiziral v marcu 1966. Namen simpozija je kompleksno analizirati gospodarsko sodelovanje Jugoslavije ter se posebej Slovenije z deželami v razvoju in na tej osnovi oblikovati konkretne predloge za izboljšanje. Namenjen je gospodarskim in tehničnim strokovnjakom v delovnih organizacijah ki sodelujejo z deželami v razvoju, družbeno političnim delavcem, ki neposredno delajo na mednarodni problematiki, strokovnjakom v strokovnih združenjih, novinarjem zunanje-političnih in gospodarskih redakcij itd. Glavne in najpomembnejše teme simpozija predstavljajo obsežne analize, ki jih bodo pripravile skupine strokovnjakov. Korefate in pripravljene diskusije bodo imeli strokovnjaki, ki so na teh vprašanjih praktično delali v deželah v razvoju ter predstavniki podjetij, ki s temi deželami sodelujejo. Uvodna referata (Mesto in vloga dežel v razvoju v sodobni mednarodni skupnosti in Pomen gospodarskih odnosov med razvitimi deželami in deželami v razvoju za hitrejši in skladnejši gospodarski razvoj v svetu) bosta imela Vlado Benko in Janez Stanovnik.

Ta simpozij je nedvomno ponoven dokaz resničnega prizadevanja, ki bo rodilo takšne rezultate, da bodo pomembni tudi za širše področje in za daljši čas. Klub se s svojo dejavnostjo ni zaprl v ozek krog, ampak je razširil področje svojega delovanja daleč naokrog. En-tuziazem študentov, prizadevna pomoč profesorjev in šole, vse to so tisti poroki, pri katerih upravičeno iščemo izvirne niti za tako uspešno delovanje kluba.

Velikokrat gledamo na nekatere pojave s pridržkom in ironičnim nasmehom. Ta ironija in pridržek sta samo rezultat jeze in nevoščljivosti. Že od nekdaj je bilo tako, da smo uspehe sodivajočih zemljanov težko prenesli. Održimo masko, ki nas veže in dela grde. Recept je preizkušen in uspeh ne more izostati. Potem tudi ne bomo več mogli za vsakim vogalom ali kavarniškim pultom razglabljati o tem, da je študentsko udejstvovanje enako ničli.

Tone Vrabi